

בס"ד, ט"ו חשוון התשפ"ו

זבחים נ"ג – צורת מתן דם חטאת ועולה, מיקום שפיכת השירים ויסוד המזבח

שאלות:

1. דוד כהן נתן את דם החטאת במרחק חצי אמה מפינת המזבח. הקורבן כשר?

צורת מתן דם חטאת על קרנות המזבח

הגמרא דנה במשנה שמתארת את מתן דם החטאת על ארבע קרנות המזבח, ומבררת את הצורה המדויקת של הנתינה.

○ **מחלוקת האמוראים: רבי יוחנן ורבי אלעזר** נחלקו בשאלה איפה בדיוק על הכהן לתת את הדם:

- **דעה אחת:** "נותן אמה אילך ואמה אילך" – הוא יכול לתת את הדם בכל מקום במרחק של אמה מהפינה, לכל כיוון (למשל, בקרן הדרומית-מזרחית, הוא יכול לבחור אמה לכיוון דרום או אמה לכיוון מזרח).
- **דעה שנייה:** "מחטא ויורד כנגד חודו של קרן" – הוא צריך לתת את הדם בדיוק כנגד הפינה החדה של הקרן.

○ **הקשר למחלוקת התנאים:** הגמרא מסבירה שהמחלוקת קשורה למחלוקת תנאים שמובאת בהמשך, בברייתא, בין **רבי אלעזר ברבי שמעון**:

- **רבי אלעזר ברבי שמעון:** סובר ש"קרן" זה רק הקוביה הבולטת בפינת המזבח. לשיטתו, כולם יסכימו שניתן לתת את הדם בכל מקום על גבי אותה קוביה.
- **רבי:** סובר שכל החלק העליון של קיר המזבח (מחוט הסיקרא ולמעלה) שמתחת לקרן, כלומר עד ארבע אמות בגובה מתחתיה, נחשב "רשות קרנות". המחלוקת בין **רבי יוחנן לרבי אלעזר** היא לפי שיטתו: האם כל האזור כשר למתן הדם במידה שווה (ואז אין הבדל אם נותן בפינה או במרחק אמה ממנה), או שמא כשהוא לא נותן על הקרן עצמה, הוא חייב לתת בדיוק כנגד הפינה החדה?

○ **נסיון הכרעה מברייטא:** הגמרא מביאה ברייתא שמפרטת את עבודת החטאת, ונאמר בה במפורש שהכהן טובל את אצבעו בדם, ובעזרת האגודל והזרת מוודא שכל הדם יגיע למזבח, "ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן". זה נראה כהכרעה כדעה השנייה. אבל, הגמרא מתרצת שהברייטא מתארת את **המצווה לכתחילה**, אבל בדיעבד, גם אם נתן במרחק אמה מהפינה – יצא ידי חובה.

הגמרא מביאה את המקור של רבי מהפסוק ביחזקאל: "וְהֵרָאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִיָּאֵל וּלְמַעַל הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע" (יחזקאל מ"ג, ט"ו). הגמרא **מקשה** שגודל המזבח אינו ארבע אמות לשום כיוון, ו**רב אדא בר אהבה מתרץ** שהכוונה היא ל"רשות קרנות" – כלומר, הגדרת האזור הכשר למתן דם עליון, שהוא בגובה ארבע אמות מחוט הסיקרא ולמעלה.

הגמרא מביאה גם את המקור לקיומו של "חוט הסיקרא" שמפריד בין הדמים העליונים לתחתונים מהפסוק "וְהִיְתָה הַרְשֵׁת עַד חֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ", ומסבירה שהתורה בעצמה נתנה "מחיצה" במזבח כשהקפידה על מיקום בחציו.

2. ראם הכהן ירד מהכבש ושפך את שיירי דם החטאת על היסוד המערבי. הוא נהג כשורה?

מקום שפיכת שיירי הדם של חטאות חיצוניות

המשנה אומרת שאת שיירי הדם של חטאות חיצוניות שופכים על היסוד הדרומי, והגמרא מבררת מה המקור לכך.

- **הוכחה מבריייתא:** הבריייתא לומדת את זה מההיגיון של תנועת הכהן: כשם שבחטאות פנימיות, הכהן יוצא מההיכל ושופך את הדם ביסוד הסמוך לו – המערבי (כי נאמר "אָשֶׁר פָּתַח אֶהָל מוֹעֵד"), ככה בחטאות חיצוניות, לאחר שסיים את מתן הדם על הקרנות, הוא יורד מהכבש (שבדרום) ושופך את שיירי הדם ביסוד שסמוך לו, שהוא היסוד הדרומי.
- **מחלוקת תנאים:** הגמרא מביאה ברייתא נוספת ובה מחלוקת:
 - **רבי ישמעאל:** סובר שבשני המקרים (פנימיות וחיצוניות) שופכים ליסוד המערבי (לומד "סתום (חיצוניות) מן המפורש").
 - **רבי שמעון בן יוחאי:** סובר שבשני המקרים שופכים ליסוד הדרומי.
- **הסבר שיטת רבי שמעון בן יוחאי:** רב אסי מסביר ש**רבי שמעון** סובר שכל המזבח היה ממוקם בחלק הצפוני של העזרה. ולפי רש"י, יש שתי אפשרויות להבין את זה:
 - או שהמזבח היה כולו צפונית לפתח האולם, כך שכשיצאו מהפתח, ראו רק את האמה של היסוד הדרומי שהיתה מול האמה הכי צפונית של הפתח.
 - לחילופין, המזבח היה ממוקם כך שחמש אמות ממנו היו כנגד החצי הצפוני של פתח האולם. מכיוון שהפתח היה ברוחב 10 אמות, היסוד הדרומי של המזבח היה בדיוק מול אמצע הפתח. לכן, הכהן שיצא מאמצע האולם פגש ראשון ביסוד הדרומי.
- הגמרא מוסיפה שבבית המדרש של **רבי ישמעאל** שנו את דעתו של **רבי שמעון בן יוחאי** כשיטתם – שבשני המקרים שופכים ליסוד המערבי, בשונה מהבריייתא המקורית.

3. יעקב כהן זרק את דם העולה בשתי זריקות נפרדות על אותה פינה של המזבח. הוא יצא ידי חובה?

משנה וגמרא: דיני קורבן עולה

הגמרא פותחת דיון במשנה חדשה שמפרטת את דיני קורבן העולה.

- **הגדרת העולה:** המשנה פותחת בקביעה "העולה קדשי קדשים" (ולכן היא נפסלת, למשל, ביוצא מהעזרה או במחוסר כיפורים, ומועלים בה).
- **דיניה:** שחיטתה וקבלת דמה בצפון, דמה טעון "שתי מתנות שהן ארבע" (נותנים את הדם בשתי פינות אלכסוניות של המזבח – מזרחית-צפונית ומערבית-דרומית – ככה שהדם מכסה את כל ארבעת צדדי המזבח, כי לקרן הדרומית-מזרחית לא היה יסוד, וכבר למדנו בדף נ"א שמתן דם העולה טעון יסוד), והיא טעונה הפשט וניתוח, ונשרפת כליל לאשים.
- **הגמרא שואלת:** למה התנא היה צריך לציין במפורש שהעולה היא "קדשי קדשים", דבר שלא עשה בחטאת? **ועונה:** מכיוון שבפרשיית העולה בתורה לא מופיע הביטוי המפורש "קדשי קדשים היא", היה צורך להדגיש את זה במשנה.

הגמרא מבררת למה התכוונה המשנה בביטוי "שתי מתנות שהן ארבע".

○ מחלוקת רב ושמואל:

- **רב**: "נותן וחוזר ונותן" – הכהן זורק זריקה אחת על צד אחד של הקרן, וזריקה שנייה על הצד השני שלה.
- **שמואל**: "מתנה אחת כמין גמא" – הכהן זורק את הדם על פינת הקרן, והדם מתפשט מעצמו לשני הצדדים.
- הגמרא מראה שהמחלוקת הזו מקבילה למחלוקת תנאים:
 - **תנא קמא**: לומד כשיטת שמואל מאיזון בין הפסוקים "**סביב**" (שדורש היקר) ו"**וזרקו**" (שדורש זריקה).
 - **רבי ישמעאל**: לומד בגזירה שווה של המילה "**סביב**" מחטאת המילואים, ששם היו ארבע מתנות נפרדות. לכן הוא סובר כשיטת רב.
- **הגמרא שואלת על רבי ישמעאל**: אם ככה, למה לא נלמד עד הסוף וניתן ארבע מתנות על ארבע קרנות, כמו בחטאת? **ומשיבה**: מכיוון שעולה טעונה יסוד, ולקרן הדרומית-מזרחית של המזבח לא היה יסוד.

4. למה לקרן הדרומית מזרחית לא היה יסוד?

הסיבה לחוסר היסוד בקרן הדרומית-מזרחית

- הגמרא מסבירה את הסיבה שלקרן הדרומית-מזרחית לא היה יסוד, שהמזבח היה ממוקם בחלקו של שבט בנימין, כפי שהתנבא עליו יעקב "**בבקר יאכל עד**" (בראשית מ"ט, כ"ז), רמז לקורבנות שהוקרבו בחלקו.
- **רבי אלעזר** מסביר שהקרן הדרומית מזרחית לא הייתה בחלקו של שבט בנימין ("הטורף"), אלא גלשה לשטחו של שבט יהודה.
 - **רב שמואל בר רב יצחק** אומר שהמזבח "אכל" (נכנס) לתוך חלקו של יהודה ברוחב של אמה אחת בדרום ובמזרח, וחלקו של יהודה היה לאורך כל אותה אמה לאורך חוץ מהקצה, של האמה הדרומית – מערבית, ושל המזרחית צפונית.
 - **רבי חמא ברבי חנינא**: מוסיף אגדה על "רצועה" מחלקו של יהודה שנכנסה לחלקו של בנימין, ובנימין הצדיק היה מצטער עליה כל יום ורצה לספח אותה לחלקו. בזכות הצער הזה על קדושת המקום, הוא זכה שהשכינה תשרה בחלקו, שנאמר "**ובין כתפיו שכן**".